

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษา “การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการเขตพื้นที่เตรียมประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ” ของชุมชนตำบลแม่ทา ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแม่ตะไคร้ ซึ่งครอบคลุมทั้งหมด 7 หมู่บ้าน การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงพรรณนา ได้ศึกษาเอกสารที่เป็นแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยบริบทของอุทยานแห่งชาติ ชุมชน และขั้นตอนการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ แนวคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อม แนวคิดการมีส่วนร่วมแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็นกรอบการศึกษา ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาโดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ การสอบถามและการสัมภาษณ์วิเคราะห์ชุมชน การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยการศึกษาครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 138 คน และใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ได้ศึกษามาแล้ว

5.1 สรุปผล

5.1.1 บริบทของชุมชนและลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

ชุมชนตำบลแม่ทา สันนิษฐานว่าอพยพมาเมื่อปี พ.ศ. 2186 มีชนเผ่าต่างๆ เช่น ลัวะขุนคอง อพยพมาจากเมืองเชียงใหม่ แถบบริเวณแจ่งหัวริน ชุมชนตั้งอยู่ในแอ่งที่ราบขนาดเล็กตามที่ราบลุ่มน้ำแม่ทาวตามแนวเหนือใต้ เว้าหว่งตามแนวลำห้วย เป็นตำบลที่อยู่ห่างไกลจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 75 กิโลเมตร พื้นที่ประมาณ 80 % เป็นพื้นที่ หุบเขาที่ล้อมรอบด้วยภูเขา มีความสูงจากระดับน้ำทะเล โดยเฉลี่ยประมาณ 500 เมตร เป็นที่ตั้งของป่าต้นน้ำที่ให้กำเนิดลำห้วยเล็กๆ จำนวนมากไหลไปรวมกันเป็นลำน้ำสำคัญของพื้นที่บริเวณนี้ คือ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขา ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตรเช่นปลูกข้าวโพด ทำสวนลำไย มะม่วง เลี้ยงวัว อุตสาหกรรมในครอบครัวซึ่งแปรรูปจากผลผลิตการเกษตร

ตำบลแม่ทามีทั้งหมด 7 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมด 1576 ครัวเรือน จำนวน 4922 คน แบ่งเป็นเพศหญิง 2501 คน ประชากรเพศชาย 2421 ซึ่งประชากรเพศชายและหญิงมีจำนวนใกล้เคียงกันด้านการศึกษามีการศึกษาทั้งในระบบ การศึกษานอกระบบ และเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกิจกรรมต่างๆ ซึ่งในด้านทรัพยากรธรรมชาติลักษณะ มีพื้นดินของชุมชนเป็นดินร่วนปนทรายและดินเหนียว ในที่หุบเขา การใช้ประโยชน์ของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะมีใช้ในการ

เพาะปลูก ทำการเกษตรทั้งเกษตรดั้งเดิมและการเกษตรแผนใหม่ ที่มีการนำสารเคมีเข้ามาเกี่ยวข้อง ในปัจจัยการผลิต โดยชุมชนมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาอาศัยป่าต้นน้ำแม่ทาในการเก็บหาอาหาร ของป่า อาศัยน้ำแม่ทาทั้งอุปโภคและบริโภค ยึดการทำนาปลูกข้าวเป็นหลัก และมีรายได้โดยการปลูกข้าวโพด ชาวชุมชนมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาอาศัยป่าต้นน้ำแม่ทาในการเก็บหาอาหาร ของป่า อาศัยน้ำแม่ทาทั้งการอุปโภคและบริโภค โดยเฉพาะป่าต้นน้ำแม่ทาในหุบเขากลุ่มน้ำแม่ทา ซึ่งชุมชนตำบลแม่ทาเป็นชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเริ่มตั้งแต่ฉบับที่ 1 เป็นต้นมาเช่นเดียวกับหลายๆ ชุมชน โดยมุ่งหวังให้ประเทศไทยเป็นประเทศอุตสาหกรรม การมุ่งเน้นการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 ที่ธนาคารเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเข้ามาส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยวต่างๆ ทั้ง ยาสูบ, ถั่วลิสง, ข้าวโพดฝักอ่อน ตามลำดับ ทำให้ชุมชนประสบปัญหาต่างๆ ทั้งปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ดันทุนการผลิตพืชเชิงเดี่ยวนำแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ หนี้สินเรื้อรังให้กับคนในชุมชน ปัญหาทางด้านสังคมและวัฒนธรรม การรับค่านิยมการบริโภค การแต่งตัว จากภายนอกเข้ามาในชุมชนมากขึ้นทำให้วัฒนธรรมชุมชนหลายๆ อย่างเริ่มลดน้อยลง และสังคมที่เคยเป็นสังคมพื้เนื้อ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ลดน้อยลง การทำงานมุ่งหาเงินมากขึ้น ปัญหาทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยยังมีการลักลอบเผาป่า เพื่อล่าสัตว์อยู่บ้าง ทำให้ต้นไม้เล็กๆ ที่ไม่ทนไฟ คายก่อนโค ปัญหาด้านการศึกษา, ศาสนา, วัฒนธรรม, ประเพณี โดยไม่มีผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นควรได้รับการรวบรวมและสืบทอดจากลูกหลาน แต่ปัจจุบันการรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกชุมชนเข้ามามากเกินไป ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน หรือไม่ก็มีจำนวนน้อยและปัญหาด้านการสาธารณสุข การบริการด้านสาธารณสุขไม่ทั่วถึง ด้วยประชากรที่เข้ารับบริการด้านสาธารณสุขเทียบกับจำนวนเจ้าหน้าที่ที่ให้บริการที่ยังมีจำนวนน้อย

ลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ แบ่งเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประชาชนทั่วไปและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งประกอบด้วย สมาชิกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น อบต. แม่ทา นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่รัฐ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย และมีอายุ 4-50 ปี มากที่สุด ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษา และประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม โดยมีรายได้ต่อปีอยู่ระหว่างมากกว่า 30,001 บาทมากที่สุด

5.1.2 ระดับ ความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดการเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

จากการศึกษาพบว่าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานในระดับดี โดยมีความรู้ด้านการดำเนินการของภาครัฐมากที่สุดส่วนเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล อบต. แม่ทา ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานในระดับดี และมี

ความรู้ด้านกฎระเบียบในข้อการประกาศพื้นที่จัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชเสนอร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดพื้นที่ดังกล่าวเป็นอุทยานแห่งชาติพร้อมบันทึกหลักการและเหตุผลคำชี้แจงรายละเอียด และแผนที่แนบท้ายร่างพระราชกฤษฎีกาให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณำเสนอคณะรัฐมนตรี มากที่สุด และนักท่องเที่ยวนและผู้ประกอบการมีความรู้ความเข้าใจด้านการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ในข้อที่ว่าการก่อนประกาศเขตพื้นที่อุทยาน เจ้าหน้าที่รัฐต้องสำรวจข้อมูลรายละเอียดพื้นที่ที่มีความเหมาะสมที่จะประกาศกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ โดยแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากฝ่ายต่างๆ พิจารณาความเหมาะสม

ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานจากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานมี 4 ปัจจัย ได้แก่ เพศ บทบาททางสังคม ระดับการศึกษา รายได้ ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลมี 3 ปัจจัย ได้แก่ อายุ การประกอบอาชีพ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย

5.1.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียในการจัดการเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติ

พบว่าประชาชนในพื้นที่ที่มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในระดับก่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะในเรื่องด้านการบริหารผลประโยชน์ในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติที่ประชาชนมีส่วนร่วมต่ำ โดยในการส่วนในการจัดการพื้นที่ค้าขายในอุทยานแห่งชาติประชาชนมีส่วนร่วมต่ำสุดและพบว่าเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามความเชื่อดั้งเดิม เช่น การเลี้ยงผีขุนน้ำ การเลี้ยงผีเจ้าป่าเจ้าเขา มากที่สุด ส่วนนักท่องเที่ยวนและผู้ประกอบการมีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในระดับก่อนข้างต่ำ โดยมีส่วนร่วมด้านการบริหารผลประโยชน์ในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติระดับต่ำ โดยเฉพาะในการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ค้าขายในอุทยานแห่งชาติ และยังมีผลการศึกษาเพิ่มเติม ดังนี้

5.1.3.1 ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ

จากผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความต้องการมีส่วนร่วมด้านการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานมากที่สุด ส่วนเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการมีความต้องการให้ชุมชนมีโอกาสใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใน

การสร้างกระบวนการฟื้นฟูธรรมชาติ และต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามความเชื่อดั้งเดิม เช่น การเลี้ยงผีขุนน้ำ การเลี้ยงผีเจ้าป่าเจ้า

5.1.3.2 การเปิดโอกาสของภาครัฐต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

เจ้าหน้าที่อุทยานเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติมากที่สุด การเปิดโอกาสอยู่ในระดับค่อนข้างสูง รองลงมา คือ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และด้านการบริหารผลประโยชน์ในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติ โดยข้อที่เจ้าหน้าที่รัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ เปิดโอกาสให้ประชาชนจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามการประยุกต์ประเพณีทางพุทธศาสนาในพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติ เช่น การบวชต้นไม้ การสืบชะตาแม่น้ำ

5.1.4 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติและเชิงนโยบายแก่รัฐ

1. ความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยาน

ผลการศึกษาพบว่าประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เตรียมประกาศฯ เจ้าหน้าที่องค์กรส่วนท้องถิ่น อบต. และนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการมีความรู้ต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยานในระดับที่ดี โดยประชาชนมีความรู้ในด้านแนวทางการปฏิบัติมากที่สุด ได้แก่ เรื่องที่รัฐต้องจัดทำแผนบริหารจัดการพื้นที่ที่จะประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติโดยให้จัดทำแผนการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การให้บริการ และอัตราค่าสิ่งประกอบด้วย ส่วนเจ้าหน้าที่องค์กรส่วนท้องถิ่นมีความรู้ด้านกฎระเบียบมากที่สุด ได้แก่ ในเรื่องของการประกาศพื้นที่จัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชเสนอร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดพื้นที่ดังกล่าวเป็นอุทยานแห่งชาติพร้อมบันทึกหลักการและเหตุผลคำชี้แจงรายละเอียด และแผนที่แนบท้ายร่างพระราชกฤษฎีกาให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพิจารณานำเสนอคณะรัฐมนตรี มากที่สุด ส่วนนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการมีความรู้ความเข้าใจด้านการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐมากที่สุด ได้แก่ ในเรื่องของก่อนประกาศเขตพื้นที่อุทยาน เจ้าหน้าที่รัฐต้องสำรวจข้อมูลรายละเอียดพื้นที่ที่มีความเหมาะสมที่จะประกาศกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติโดยแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากฝ่ายต่างๆ พิจารณาความเหมาะสมซึ่งแต่ละกลุ่มตัวอย่างจะมีความรู้ในกระบวนการต่างๆแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับมีส่วนเกี่ยวข้องในด้านใดบ้าง

2. การมีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

จากผลการศึกษาพบว่าประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติ และนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการมีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในภาพรวมค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะด้านด้านการบริหารผลประโยชน์ในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติ โดยเฉพาะในการส่วนในการจัดการพื้นที่ค้าขายในอุทยานแห่งชาติทั้งประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติและนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการมีส่วนร่วมต่ำสุด

ส่วนเจ้าหน้าที่องค์กรส่วนท้องถิ่น อบต. ตำบลแม่ทามีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติและนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ โดยมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามความเชื่อดั้งเดิม เช่น การเลี้ยงฝิขุนน้ำ การเลี้ยงฝิเจ้าป่าเจ้าเขา มากที่สุด และมีส่วนร่วมด้านการบริหารผลประโยชน์ในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติ โดยเฉพาะในมีส่วนในการจัดการพื้นที่ค้าขายในอุทยานแห่งชาติ มีส่วนร่วมในระดับต่ำเช่นเดียวกับประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติและนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ

ในด้านความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติพบว่า ประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานฯ เจ้าหน้าที่องค์กรส่วนท้องถิ่น อบต. และนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ มีความต้องการมีส่วนร่วมในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติมากที่สุด โดยเฉพาะในข้อ ที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามความเชื่อดั้งเดิม เช่น การเลี้ยงฝิขุนน้ำ การเลี้ยงฝิเจ้าป่าเจ้าเขามากที่สุด นั่นคือ ทั้งสามกลุ่มต้องการให้นำขนบธรรมเนียม ประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมมารวม

ในความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานของนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ และเจ้าหน้าที่ อบต. มีความต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามความเชื่อดั้งเดิม ส่วนด้านที่ต้องการมีส่วนร่วมน้อยที่สุดคือการต้องการมีส่วนในการจัดการพื้นที่ค้าขายในอุทยาน

จากทั้งระดับการมีส่วนร่วมและความต้องการมีส่วนร่วมจะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันคือ ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งเข้ากับวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมที่ยึดถือมา ซึ่งทำให้กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามความเชื่อดั้งเดิมมากที่สุด ซึ่งถือว่าเป็นไปตามความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง แต่ในด้านการบริหารผลประโยชน์เป็นด้านที่กลุ่มตัวอย่างต้องการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด จึงทำให้ระดับการมีส่วนร่วมดังกล่าวน้อยไปด้วย ซึ่งต้องมาพิจารณากันต่อไปว่าทำไมกลุ่มตัวอย่าง

จึงมีความต้องการมีส่วนร่วมในด้านดังกล่าวน้อย ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับการเห็นถึงประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในด้านดังกล่าวด้วย

3. การเปิดโอกาสของภาครัฐต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

เจ้าหน้าที่อุทยานเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติมากที่สุด การเปิดโอกาสอยู่ในระดับค่อนข้างสูง โดยเจ้าหน้าที่รัฐ เปิดโอกาสให้ประชาชนจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามการประยุกต์ประเพณีทางพุทธศาสนาในพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติมากที่สุด เช่น การบวชต้นไม้ การสืบทอดแม่ น้ำ รองลงมา คือ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนข้อที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ค้าขายในอุทยาน ซึ่งอยู่ในส่วนของการบริหารผลประโยชน์ ซึ่งจากผลการศึกษาสอดคล้องกับระดับการมีส่วนร่วมและความต้องการมีส่วนร่วมในภาคประชาชน เนื่องจากรัฐเปิดโอกาสในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามการประยุกต์ประเพณีทางพุทธศาสนา ซึ่งคล้ายคลึงกับกลุ่มประชาชนในพื้นที่ที่ต้องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เข้ากับขนบธรรมเนียมและวิถีชีวิต แต่ในด้านการบริหารผลประโยชน์ทางรัฐกลับเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับต่ำ ซึ่งไม่มีการส่งเสริมในด้านดังกล่าวทำให้ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมด้านดังกล่าวไปด้วย

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 ความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดตั้งเขตพื้นที่อุทยาน

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ต่อกระบวนการการจัดตั้งเขตพื้นที่อุทยานในระดับดี และเมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยาน โดยพบว่าระดับการศึกษามีผลต่อความรู้ความเข้าใจต่อกระบวนการจัดตั้งเขตพื้นที่ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดตั้งพื้นที่อุทยาน ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี แต่กลุ่มที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษากลับมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดตั้งเขตพื้นที่อุทยานน้อย ซึ่งจากบริบทของชุมชน พบว่า ระบบการศึกษาในระบบในตำบลแม่ทามมีเพียง 3 โรงเรียนเปิดสอนระดับอนุบาลและประถมศึกษาจำนวน 3 โรงเรียนคือโรงเรียนบ้านคอนชัย, โรงเรียนวัดห้วยทราย, โรงเรียนบ้านทาม่อน และเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 1 โรงเรียนคือโรงเรียนวัดห้วยทราย มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง จะเห็นได้ว่าในระดับมัธยมมีเพียง 1 โรงเรียนเท่านั้น ซึ่งต่างจากการศึกษานอกระบบและแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ที่มีจำนวนมากกว่า 10 แห่ง โดยเฉพาะแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ในชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้

อื่นๆ ที่แบ่งออกเป็นจุด และเนื้อหาวิชาซึ่งแบ่งออกเป็น 5 หมวดวิชา ได้แก่ การจัดการทรัพยากร โดยชุมชน เกษตรกรรมยั่งยืน ธุรกิจชุมชน กลุ่มองค์กรเครือข่าย และ วิถีชีวิตวัฒนธรรม ซึ่งแต่ละหมวดวิชาจะมีผู้รู้ให้ความรู้ในชุมชน ซึ่งชุมชนได้มีการจัดการการเรียนรู้ในชุมชนเอง ซึ่งผู้รู้ในชุมชนมักเป็นชาวบ้านที่ไม่ได้มีการศึกษาสูง แต่อาศัยการเรียนรู้จากแหล่งอื่นและการรวมกลุ่มจัดการความรู้กันเอง ซึ่งแตกต่างจากในระดับมัธยม ซึ่งมีโรงเรียนจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อการกระจายความรู้ต่างๆ อย่างครอบคลุม ประกอบกับกิจกรรมการจัดการความรู้ตามศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ นั้นยังเข้าไม่ถึงกลุ่มวัยรุ่นที่อยู่ในระดับมัธยม ซึ่งการที่กลุ่มที่มีระดับการศึกษาในชั้นมัธยมได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้านต่างๆ ที่ชุมชนจัดให้ ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจะทำให้เกิดการเรียนรู้และความรู้ในด้านการจัดตั้งพื้นที่อุทยานมาก เช่นเดียวกับการศึกษาของปรีดา เจษฎารางกูล (2550) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” พบว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชน ดังนั้นการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชนจึงมีส่วนสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ นอกจากนั้นการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมอย่างสูงสุด หมายถึง การเปิดโอกาสในด้านการร่วมลงทุนและการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุต่าง ๆ จนกระทั่งการควบคุมและติดตามประเมินผลการดำเนินกิจกรรมจะมีส่วนช่วยสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

นอกจากนั้นจากแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนของสัทธา วิเศษ และนิคม บุญเสริม, (2547) ที่กล่าวถึง องค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยองค์ความรู้ของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเกิดขึ้นมาจากความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติที่ได้ฟังฟังและใช้ประโยชน์ ซึ่งการใช้ประโยชน์นั้นได้ให้ความสำคัญกับการใช้อย่างเหมาะสม ดังนั้นจึงมีการแสวงหาความรู้ในรูปแบบที่เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์และได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จนเกิดการสั่งสมเป็นภูมิปัญญาและถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป ซึ่งจากแนวคิดดังกล่าวนี้เข้ามาหลายสนับสนุนให้เห็นว่า อาจจะมีการถ่วงถ่วงการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นน้อยลง เนื่องจากในหมู่บ้านมีเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามา อีกทั้งมีความเจริญเข้ามาหลายอย่าง การส่งบุตรหลานไปเรียนยังโรงเรียนในตัวเมือง ซึ่งได้รับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป อีกทั้งการฟังฟังป่าของคนรุ่นหลังยังน้อยลง ทำให้ไม่เกิดการถ่วงถ่วงการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาเกิดขึ้นมายังรุ่นหลังหรือกลุ่มวัยรุ่นอาจได้รับข่าวสารหรือวัฒนธรรมจากภายนอกจึงทำให้ไม่เห็นความสำคัญของป่า ซึ่งการฟังฟังป่ายังเป็นเรื่องของคนรุ่นก่อนๆ มากกว่าในวัยรุ่นในปัจจุบัน

นอกจากนี้แนวคิดของสหวิทยา วิชา และนิคม บุญเสริม, (2547) ยังกล่าวถึงองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ ได้แก่ องค์ความรู้ด้านการจัดการซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทได้แก่ การจัดการตามความเชื่อดั้งเดิม เช่น การเลี้ยงผีขุนน้ำ การเลี้ยงผีเจ้าป่าเจ้าเขา เป็นต้น ประเภทที่สองคือการจัดการตามประเพณีท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ให้กับคนที่เข้าร่วมงาน เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีไหว้พระธาตุคอกคำ เป็นต้น และประเภทสุดท้ายคือการจัดการโดยการประยุกต์ประเพณีทางพุทธศาสนา เช่น การบวชต้นไม้ การสืบทอดแม่บ้าน เป็นต้น และองค์ความรู้ในด้านการใช้ประโยชน์ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทได้แก่ การใช้ประโยชน์ในระบบผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ป่าชุมชน พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ป่าใช้สอย และลำห้วย เป็นต้น และการใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศน์และความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น ความรู้ในการใช้พืชสมุนไพรในการรักษาโรค การตัดไม้ใช้สอย การหาของป่าและการล่าสัตว์อย่างยั่งยืนเพื่อให้มีการขยายพันธุ์ในระบบนิเวศน์อย่างสมดุลซึ่งหากนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปรวม ซึ่งในกลุ่มเยาวชนนั้น ไม่ได้เข้าไปปรับความรู้ในด้านดังกล่าว ซึ่งความรู้ส่วนใหญ่จะรับมาจากโรงเรียนมากกว่าความรู้ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน และการจัดตั้งเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติยังเป็นเรื่องที่คุณเหมือนจะไกลตัว เนื่องจากยังไม่มีกรณีจริงว่าในกลุ่มเยาวชนจะได้รับประโยชน์อย่างไรต่อการจัดตั้ง และมีบทบาทหรือหน้าที่อย่างไรในการจัดตั้งพื้นที่ประกาศอุทยาน ดังนั้นในกลุ่มของเยาวชนในพื้นที่จึงมองว่าเป็นเรื่องของผู้ใหญ่และผู้นำชุมชน จึงไม่ได้สนใจกระบวนการจัดตั้งการประกาศพื้นที่อุทยาน ทำให้ไม่มีความรู้ความเข้าใจในด้านดังกล่าว

นอกจากนั้นยังพบว่ากลุ่มประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เตรียมประกาศและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักมีผลต่อความรู้ต่อการจัดตั้งพื้นที่เตรียมประกาศอุทยาน พบว่า ประชาชนมีความรู้ต่อการจัดตั้งเขตพื้นที่อุทยานมากที่สุด รองลงมาคือ นักท่องเที่ยว และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีความรู้ต่อการจัดตั้งพื้นที่เตรียมประกาศน้อยที่สุด ซึ่งขัดแย้งกับการบวนการจัดตั้งเขตพื้นที่เตรียมประกาศซึ่งในข้อกำหนดพบว่าก่อนประกาศเขตพื้นที่ต้องผ่านสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นองค์กรท้องถิ่น แต่การมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจและการบริหารต่างๆ ยังคงน้อยอยู่ มีส่วนร่วมเพียงในขั้นตอนการร่างเพียงขั้นตอนเดียวเท่านั้น ซึ่งการมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินการต่างๆ ยังคงๆ ไม่ได้มีส่วนร่วมเท่าใดนัก และได้รับประโยชน์จากการจัดตั้งยังไม่เห็นเป็นรูปธรรม ทำให้ยังไม่เกิดการยอมรับหรือสนใจต่อกระบวนการอื่นๆ ทั้งในกระบวนการจัดการอื่นๆ หรือการบริหารผลประโยชน์ร่วมกับรัฐ เช่นเดียวกับการศึกษาของ ชวลิต โล่ห์คุณสมบัติ (2543) ที่พบว่าสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เฉพาะหมู่บ้านที่มีเขตการปกครองอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิงส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดและบำรุงรักษาเขตแนวอุทยานแห่งชาติ อีกทั้งยังไม่เคยได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ จะมีเพียงผลประโยชน์เล็กน้อยในด้านการขาย

พืชผลทางการเกษตรให้กับนักท่องเที่ยว ดังนั้นการไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลอาจมีน้อยกว่าประชาชน เนื่องจากประชาชนมีการจัดตั้งกลุ่มการบริหารจัดการป่าไม้เอง ซึ่งทำให้สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลยังขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการดังกล่าว ซึ่งแตกต่างจากประชาชนที่ได้รับประโยชน์ต่างๆ จากป่าไม้ และมีการรวมกลุ่มในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

5.2.2 ระดับการมีส่วนร่วมต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เตรียมประกาศมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานในระดับค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะในด้านการบริหารผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ รองลงมาคือด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ซึ่งอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ซึ่งจากผลการศึกษาดังกล่าวนั้นแสดงให้เห็นว่าชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการบริหารผลประโยชน์จากป่าเท่าที่ควร โดยเฉพาะด้านการค้าขาย นั่นเป็นเพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นที่ราบเชิงเขา พื้นดินร่วนปนทรายเหมาะสำหรับเพาะปลูกพืชผัก ผลไม้ประชาชนส่วนใหญ่จึงมีอาชีพทางการเกษตรเช่นปลูกข้าวโพด ทำสวนลำไย มะม่วง เลี้ยงวัว อุตสาหกรรมในครอบครัวซึ่งแปรรูปจากผลผลิตการเกษตร โดยประชาชนไม่นิยมค้าขายสินค้าในพื้นที่อุทยาน เพราะอาชีพส่วนใหญ่ยังคงเน้นด้านเกษตรกรรม แต่ผลการศึกษาพบว่ารายได้ไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ เพราะยังไม่เห็นถึงประโยชน์ตอบแทนที่จะได้รับ ซึ่งตรงกับแนวคิดด้านเงื่อนไขการมีส่วนร่วม (วันดี จีนสวัสดิ์ อ้างถึงใน กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง และวุฒิสาร ตันไชย, 2544) ซึ่งกล่าวถึงการคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทนเป็นปัจจัยข้อหนึ่งซึ่งจะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับการดำเนิน ซึ่งผลที่เกิดจากการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา จะช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการ ทำให้การดำเนินโครงการราบรื่น ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการ ในขณะเดียวกันก็เป็นการช่วยพัฒนาขีดความสามารถและกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนจากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Learning by Doing) และที่สำคัญประชาชนจะมีความรู้สึกภาคภูมิใจ รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ (Sense of Belonging) อยากที่จะติดตามดูแล ปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นทิศทางนำไปสู่ความสำนึกในการเป็นสมาชิกของชุมชน (Sense of Community) และเห็นซึ่งผลประโยชน์ของสาธารณะมากยิ่งขึ้นและคล้ายกับแนวคิดของ World Health Organization (อ้างอิงในสานิตย์บุญชู, 2527) เสนอว่าปัจจัยพื้นฐานในการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจจากสภาพความเป็นจริงของชาวบ้านที่จะเข้าร่วมกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งทั้งในแง่การร่วมแรงร่วมทรัพยากรหรืออื่นๆ นั้นมีเหตุผลอยู่ 2 ประการคือ

1.1 การมองเห็นว่าจะได้รับประโยชน์จากสิ่งตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไปซึ่งถือว่าเป็นเรื่อง การกระตุ้นให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

1.2 การได้รับการบอกกล่าวหรือชักชวนจากเพื่อนบ้านให้เข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของการก่อให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

2. ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วมแม้ว่าชาวชนบทเป็นจำนวนมากจะ เห็นประโยชน์ของการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาแต่ก็ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมได้เนื่องจาก การเข้ามามีส่วนร่วมนั้นมิได้จัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสมเช่นภาวะผู้นำลักษณะการทำงาน กฎระเบียบแบบแผนเป็นต้น โดยการที่จะทำให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการจัดการดังกล่าวนั้น นอกจากจะพิจารณาถึงความต้องการแล้ว ยังต้องมีการสร้างแรงจูงใจ เพื่อให้เห็นประโยชน์จากการ มีส่วนร่วมดังกล่าว และยังพิจารณาถึงเงื่อนไขในการมีส่วนร่วมเพื่อให้สามารถตัดสินใจมีส่วนร่วม ได้ง่ายยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นการศึกษายังพบว่ากลุ่มที่เป็นเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วม มากกว่าประชาชนและนักท้องถิ่น เนื่องจากเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น นอกจากเป็นผู้ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการประกาศอุทยานแล้ว ซึ่งเป็นตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม ซึ่งจะต้องมี ส่วนในการจัดการบริหารทรัพยากรในท้องถิ่น และภาวะผู้นำที่จะทำให้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ดังกล่าวเพื่อสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาจากประชาชน หากนำแนวคิดด้านฐานอำนาจของเวเบอร์ (Weber, 1947 อ้างถึงใน นพดล เจนอักษร, 2538) ซึ่งอำนาจหน้าที่แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ อำนาจหน้าที่โดยประเพณี อำนาจหน้าที่โดยหลักเหตุผลหรือกฎหมาย และอำนาจหน้าที่โดยบารมี ซึ่งไม่ว่าจะเป็นอำนาจใดก็ตาม ล้วนจัดเป็นหนึ่งในของอำนาจทั้งสิ้น กลุ่มที่เป็นเจ้าหน้าที่องค์การ บริหารส่วนท้องถิ่นนั้นถือว่าเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่โดยหลักเหตุผลหรือกฎหมายซึ่งถือว่ามีส่วน สำคัญที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากเป็นผู้ที่ได้รับเลือกมาให้เป็นปากเสียง แทนประชาชน และเป็นผู้ที่สามารถดำเนินผลประโยชน์ต่างๆ อีกทั้งเป็นปากเสียงให้กับชุมชนได้ อีกทั้งเป็นต้นแบบหรือผู้สร้างค่านิยมให้กับชุมชน ซึ่งหากชุมชนไม่ยอมรับหรือศรัทธาคงไม่ได้รับการเลือกตั้งให้มาเป็นตัวแทน ซึ่งถือว่ามีฐานอำนาจอันเกิดจากอรรถประโยชน์ได้เช่นกันตาม แนวคิดของ เอตซีโอนี (Etzioni, 1961 อ้างถึงใน นพดล เจนอักษร, 2538) ที่พบว่าฐานอำนาจ ประกอบด้วย

1. ฐานอำนาจบังคับ คือ ฐานอำนาจที่เกิดจากการบังคับหรือลงโทษ
2. ฐานอำนาจอันเกิดจากรรณประโยชน์ คือ ฐานอำนาจที่เกิดจากความสามารถที่จะให้ประโยชน์หรือทรัพยากรตอบแทนแก่ผู้อื่น
3. ฐานอำนาจปทัสถาน คือ ฐานอำนาจที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับบุคคล เช่น ความต้องการความสำเร็จ ความเป็นเพื่อน ค่านิยมของกลุ่ม และการกระตุ้นให้บุคคลอื่นคล้อยตามสิ่งที่เราต้องการ

จากบทบาทหน้าที่และอำนาจทางสังคมที่ได้รับจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เจ้าหน้าที่องค์กรส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ซึ่งการที่เข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทดังกล่าวเป็นการสร้างฐานอำนาจทางหนึ่งของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อที่จะได้แสดงถึงบทบาทหน้าที่ของผู้นำ ในการเรียกร้องหรือดูแลผลประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นที่มาของฐานอำนาจคล้ายกับการศึกษาในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของ พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเทศะ (2540) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โล อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ คือ สถานภาพทางสังคม การได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร และการประกอบอาชีพที่มีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่น แต่ขัดแย้งกับการศึกษาของ วิไลพร จันทรสุวรรณ (2544) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกนิคมสร้างตนเองในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในนิคมสร้างตนเองท้ายเหมืองจังหวัดพังงาผลการวิจัยพบว่าตัวแปรที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติคือตำแหน่งทางสังคม ซึ่งจากแนวคิดด้านฐานอำนาจ ของแนวคิดของสมยศ นาวิกาน (2537, อ้างถึงใน นพดล เจนอักษร, 2538) มีความเห็นว่าอำนาจคือความสามารถที่ทำให้บุคคลอื่นกระทำบางอย่างที่ผู้ทรงอำนาจต้องการให้กระทำ รากฐานความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะอยู่ที่วิธีใช้อำนาจของผู้นำแต่ละคนเพื่อให้บุคคลอื่นๆ ในองค์กรทุ่มเทความพยายามเพื่อเป้าหมายขององค์กร เมื่อผู้นำใช้อำนาจออกแล้วก็จะเกิดปฏิกิริยาต่ออำนาจ 3 ประการ คือ การผูกพันยอมรับต่อเป้าหมายของผู้นำอย่างกระตือรือร้น ยินยอมตามเป้าหมายนั้นแต่ไม่กระตือรือร้นและต่อต้าน นอกจากนี้ปฏิกิริยาของบุคคลอื่นๆ หรือผู้ได้บังคับบัญชาขังขึ้นอยู่กับฐานอำนาจต่างๆ ของผู้นำอีกด้วย ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้นำจะยึดว่าจะใช้ฐานอำนาจตัวใด ซึ่งหากสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งถือว่าเป็นระดับผู้นำในชุมชนมีการเลือกใช้อำนาจที่ถูกต้องก็จะทำให้เกิดการยอมรับและมีส่วนร่วมมากขึ้น คล้ายกับการศึกษาของ สนิท ขาวสะอาด (2539) ศึกษาเรื่องปัจจัยสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น โดยศึกษากรณีโครงการประปาหมู่บ้านอำเภอเมืองนครพนมและอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

พบว่าปัจจัยด้านผู้นำทางสังคมและผู้นำในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสาธารณะท้องถิ่น

5.2.3 ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติ

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เตรียมประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติ นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานมากที่สุด โดยเห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามความเชื่อดั้งเดิม เช่น การเลี้ยงผีขุนน้ำ การเลี้ยงผีเจ้าป่าเจ้าเขา

จากผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชุมชนต้องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยอาศัยขนบธรรมเนียม ซึ่งเข้ากับวิถีชีวิตของชาวชุมชน สอดคล้องกับบริบทของชุมชนที่พบว่ามีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ได้แก่ประเพณี การเลี้ยงผีขุนน้ำเกี่ยวข้องกับการรักษาป่าต้นน้ำ เลี้ยงในวันแรม 9 ค่ำเดือน 9 หรือช่วงเดือนพฤษภาคม ของทุกปี เพื่อเป็นการเลี้ยงผี เพื่ออบนบานให้มีน้ำอุดมสมบูรณ์และขอบคุณผีขุนน้ำที่ให้น้ำ และนอกจากประเพณีนี้แล้วยังมีข้อปฏิบัติในการรักษาป่าบริเวณขุนน้ำด้วย นอกจากนั้นยังมีประเพณีการเลี้ยงผีฝ่ายเกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ มักจะเลี้ยงในวันทูลงเหมือง (วันที่แนะนำกันซ่อมแซม คูแลเหมือง และฝ่ายในแต่ละปีก่อนที่จะปล่อยน้ำเข้าเหมือง) มีวัตถุประสงค์เพื่ออบนบานให้ผีฝ่ายช่วยดูแลรักษาลำเหมืองและฝ่ายไม่ให้เสีย ไม้ให้ขาดง่ายและปลูกข้าวได้ผลดีและประเพณีเป็ง ช่วงเดือน พฤศจิกายน (ขึ้น 15 ค่ำเดือน 12) เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตเพื่อขอขมาแม่น้ำและขอบคุณแม่ทา โดยจะทำกระทง มีกิจกรรมการแห่โคมฉายไปวัดทำกิจกรรมในวัดซึ่งประเพณีทั้งสามประเพณีเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าและน้ำ ซึ่งถือเป็นการจัดการทรัพยากร โดยชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตและการดำรงอยู่ ซึ่งตรงกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของสหทัย วิเศษ และนิคม บุญเสริม, (2547) จะต้องให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตและการดำรงอยู่ โดยภาครัฐเป็นเพียงผู้กระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดความรู้ ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาในระยะยาว ดังนั้นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีความและยั่งยืน

ส่วนเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น อบต. แม่ทามีความต้องการมีส่วนร่วมในการส่วนด้านความต้องการมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติมากที่สุด โดยเฉพาะในข้อที่ต้องการให้ชุมชนมีโอกาสนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างกระบวนการฟื้นฟูธรรมชาติ และต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามความเชื่อดั้งเดิม เช่น การเลี้ยงผี

ขุนน้ำ การเลี้ยงผีเจ้าป่าเจ้าเขา ซึ่งจะมีข้อที่แตกต่างจากประชนและนักท่องเที่ยวในด้านต้องการให้ชุมชนมีโอกาสใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างกระบวนการฟื้นฟูธรรมชาติ เนื่องจากชุมชนมีการยกระดับการจัดการบริหารเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ทำงานในด้านการบริหารงานต่างๆของชุมชน ในเรื่องการบริหารงบประมาณ โดยมาจากตัวแทนหมู่บ้านที่มาจากคัดเลือกหมู่บ้านละ 2 คน และนอกจากนั้นยังมีกลุ่มชาวบ้านที่รวมตัวกันโดยธรรมชาติคือกลุ่มที่ไม่มีตำแหน่งไม่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ ได้แก่ แก่เหมือง, แก่ฝาย, แก่วัดผู้นำตามความเชื่อ เช่นหมอผีเป็นต้น และกลุ่มองค์กรที่รวมตัวกันเพื่อทำหน้าที่และมีวัตถุประสงค์เฉพาะอย่าง โดยในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ก็มีกลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ ซึ่งในกิจกรรมต่าง ๆ นั้นมีสมาชิก อบต. เป็นแกนนำและร่วมผลักดันกิจกรรมต่างๆ เนื่องจาก อบต. เป็นประชาชนในพื้นที่ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่และวัฒนธรรม รวมถึงการได้รับโอกาสในรับข่าวสาร การอบรมดูงาน และมีประสบการณ์บริหารจัดการมากกว่าประชาชน ซึ่งสามารถนำความรู้ความสามารถที่ได้เรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่สั่งสมมาตั้งแต่ในอดีตมาประยุกต์ใช้และบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์ และยังเป็นผลงานในด้านการปฏิบัติงานในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนด้วย ซึ่งคล้ายกับการศึกษาของมงคล จันทร์ส่อง (2544) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอชนแดนจังหวัดเพชรบูรณ์ผลการศึกษาพบว่ามีประสิทธิภาพในการทำงานด้านบริหารและได้รับการฝึกอบรมเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมได้รับรู้ข่าวสารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และมีความคาดหวังที่จะได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมต่างๆ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทางด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น

5.2.4 การเปิดโอกาสของภาครัฐต่อการจัดการเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติ

เจ้าหน้าที่อุทยานเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติมากที่สุด การเปิดโอกาสอยู่ในระดับค่อนข้างสูง รองลงมาคือ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และ ด้านการบริหารผลประโยชน์ในเขตพื้นที่เตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติ โดยข้อที่เจ้าหน้าที่รัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ส่วนข้อที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนในการจัดการพื้นที่ค้าขายในอุทยาน ซึ่งอยู่ในส่วนของการบริหารผลประโยชน์ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประชาชนมีส่วนในการบริหารผลประโยชน์น้อย จากการที่ภาครัฐยังไม่ได้อธิบายถึงผลประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับในพื้นที่อุทยาน และหากไม่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารผลประโยชน์ดังกล่าวก็อาจเกิดการขัดแย้งหรือความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันได้ ซึ่งหากรัฐอาจจะยังมุ่งเน้นเพียงการบริหารจัดการอย่างเฉียดๆแต่อาจจะยังไม่คำนึงถึงด้านอื่นๆ อาจเกิดปัญหาตามมา เช่นเดียวกับศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดการอุทยานแห่งชาติตามรัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540” (มณฑิชา ทองศาสตรา, 2541) ที่พบว่า การจัดการโดยวิธีการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง อีกทั้งการดำเนินงานของกรมป่าไม้ยังขัดกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 โดยเจตนาของพระราชบัญญัติมุ่งเน้นเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ แต่ในทางปฏิบัติกรมป่าไม้กลับมุ่งเน้นที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพียงด้านเดียว ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวก่อให้เกิดความขัดแย้งและถูกต่อต้านจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติและบริเวณโดยรอบ

จากผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐยังไม่ได้ให้ความสำคัญในการที่จะชี้แจงผลประโยชน์ที่จะได้รับ หรือการบริหารผลประโยชน์อันจะเกิดขึ้นหากมีการประกาศใช้พื้นที่อุทยานแห่งชาติ ซึ่งหากเพียงเจ้าหน้าที่ของรัฐเพียงไปประกาศหรือตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อให้ชาวบ้านยอมรับนั้น จะเกิดการต่อต้านและไม่ได้รับความร่วมมือ ซึ่งผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นแล้วว่าการบริหารผลประโยชน์นั้นเป็นสิ่งที่ประชาชนมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องมาพิจารณาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมด้านดังกล่าว ว่าเหมาะสมหรือจูงใจให้เกิดการยอมรับเพียงใด ซึ่งหากนำแนวคิดด้านฐานอำนาจของแนวคิดของสมยศ นาวิการ (2537, อ้างถึงใน นพดล เจนอักษร, 2538) ที่แสดงปฏิกิริยาของบุคคลอื่นๆ ในองค์กรต่อการใช้อำนาจจากฐานอำนาจแบบต่างๆ ของผู้นำสามารถพิจารณาได้ว่าการให้รางวัลเป็นฐานอำนาจที่จะทำให้เกิดความผูกพัน และการยอมรับ แต่ถ้าจะใช้แบบกฎเกณฑ์ก็ควรเป็นคำสั่งที่เหมาะสมและมองว่าชอบธรรม ซึ่งจากผลการศึกษาที่พบว่าในชุมชนเองก็มีการตั้งกฎเกณฑ์ต่างๆ ในการใช้พื้นที่ป่าอยู่แล้ว แต่หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไปตั้งกฎเกณฑ์เพิ่มเติมอีกก็จะทำให้เกิดความรู้สึกว่าซ้ำซ้อน ซึ่งจากแนวคิดดังกล่าวพบว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถใช้อำนาจได้ทั้งการลงโทษและตามกฎหมาย ซึ่งอำนาจทั้งสองอย่างนั้นต้องระมัดระวังเพราะถ้าหากใช้ไม่ถูกต้องและเหมาะสมแล้ว สิ่งที่มาคือปฏิกิริยาที่เกิดจากต่อต้าน และจากแนวคิดดังกล่าวนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐควรมีการกระตุ้นให้เกิดการยอมรับและมีส่วนร่วมโดยการให้รางวัล เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความผูกพันและเมื่อเกิดความผูกพันยอมรับแล้ว จะมีส่วนร่วมที่จะดูแลบริหารจัดการพื้นที่นั้นด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเต็มใจที่จะเข้าดูแลรักษาผลประโยชน์ของป่ามากขึ้นด้วย

5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้

1. ด้านการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในการประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

1.1 รัฐควรสนับสนุนให้กลุ่มเยาวชนหรือนักเรียนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมความรู้ด้านอื่นๆ จากศูนย์การเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน นอกเหนือจากการศึกษาในระบบ เพื่อที่จะให้กลุ่มเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่อุทยานและแนวทางการอนุรักษ์มากขึ้น

1.2 ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการประกาศพื้นที่อุทยาน และให้ความรู้ในประเด็นที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการจัดการ

1.3 ควรทำการชี้แจงให้ความรู้ถึงผลดี และสิทธิที่จะได้รับจากการประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และการที่จะสามารถคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตตามเดิม

2. ด้านการมีส่วนร่วมในภาคประชาชน

2.1 รัฐควรส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในกระบวนการอื่นๆเพิ่มเติม นอกเหนือจากการผ่านร่างสภากองค์การบริหารส่วนตำบล เช่น ในขั้นตอนการสำรวจและศึกษาผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และเมื่อผ่านขั้นตอนการประกาศแล้วควรทำโครงการต่อเนื่องในการสนับสนุนให้ประชาชน โครงการริเริ่มโดยภูมิปัญญาชาวบ้านในการริเริ่มการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการสนับสนุนการจัดการประเพณี วัฒนธรรมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามความเชื่อดั้งเดิมและภาครัฐควรเข้าไปมีส่วนร่วมในขนบธรรมเนียมและประเพณีดังกล่าว เพื่อเป็นการสนับสนุนและเป็นการยอมรับในขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างรัฐและชุมชน

2.2 รัฐไม่ควรมุ่งเน้นแต่การบริหารจัดการหรือการอนุรักษ์เพียงอย่างเดียว ควรให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากพื้นที่อุทยานด้วย โดยเฉพาะการค้าขาย รัฐควรหากิจกรรมให้ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ค้าขายจากพื้นที่อุทยานด้วย เช่น ให้ประชาชนสามารถนำของป่าหรือพืชผลทางการเกษตรมาตั้งขายให้นักท่องเที่ยวในอุทยานได้และให้ประชาชนตั้งกลุ่มบริหารจัดการพื้นที่การค้าขายร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐและควรชี้แจงผลประโยชน์ของการมีพื้นที่อุทยานให้ประชาชนรับทราบ ว่าประชาชนจะได้รับผลประโยชน์อย่างไรจากการประกาศพื้นที่อุทยาน และควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการผลประโยชน์

2.3 เจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะเข้าไปร่วมดำเนินการกับชุมชน ไม่ควรยึดในเรื่องของกฎเกณฑ์หรือหีบขบเคี้ยวของกฎหมายเพื่อเป็นตัวชี้้นำให้ประชาชนปฏิบัติตามข้อบังคับหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ควรใช้การทำความเข้าใจและชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับทั้งในปัจจุบันและอนาคต อีกทั้งควรจัดกิจกรรมหรือมีการจูงใจด้วยรางวัล เพื่อให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรเพิ่มมากขึ้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการดำเนินการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงความต้องการของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ควบคู่ไปกับการดำเนินนโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ
2. ควรมีการศึกษาวิจัยถึงคุณประโยชน์ที่ได้รับจากการประกาศเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติของชุมชนคอยอาศัยแนวทางการมีส่วนร่วมในการวางแผนการผสมผสานระหว่างความรู้ของชุมชน จากภายนอกชุมชนและการใช้อำนาจรัฐในการจัดการตามหลักวิชาการ
3. ควรมีการศึกษาต้นทุนหรือความสามารถของพื้นที่ป่าไม้ในการผลิตควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้เพื่อจะได้แนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ต่อไป
4. ควรมีการปรับปรุง กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ให้มีความสอดคล้องและทันสมัยกับสถานะของสังคมในปัจจุบัน
5. ควรมีการวิจัยในด้านการประเมินผลที่ได้จากการประกาศเขตพื้นที่อนุรักษ์โดยการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ